

SVEASAGORNA

LINUS DE FAIRE

SVEA 
SAGORNA

ALBERT BONNIERS FÖRLAG

TIDIGARE UTGIVNING

Boken om Yousef, 2017

Soledad Peñas melodram, 2021

I boken förekommer citat ur »Internationalen« (Eugène Pottier, svensk text Henrik Menander), s. 36, 39 och 174, samt »Sov du lilla videung« (Zacharias Topelius), s. 222–223.

Till min syster Sofia



Albert Bonniers Förlag

Box 3159

103 63 Stockholm

www.albertbonniersforlag.se

info@albertbonniers.se

ISBN 978-91-0-080547-0

COPYRIGHT © Linus de Faire, 2025

OMSLAG Sara R. Acedo

OMSLAGSBILD »¿De quién es la culpa?«, 2020, Paula Barragán

FÖRSTA TRYCKNINGEN

TRYCK ScandBook, EU 2025

*Jord, som mig fostrat har och fädrens aska gömmer,
folk, som ärvt hjältars land och deras dygder glömmar!
Ur skuggan av min dal jag ägnar dig en sång.
Dig söver smickrets röst: hör sanningens en gång!
En annan sjunge fritt till våra tiders heder
om våra nya ljus och våra milda seder.
Lyppig vilas famn han fritt förakta må
de hjältedar, som flytt, den kraft, han kallar rå.
För sorglös njutning född, för lekar blott och löjen,
han läspe tidens lov och fire dagens nöjen.
En var sitt lynne har. Jag älskar dig ej, tid,
som smilar över oss i falsk och veklig frid.
Mig gläder stormens sus och fädrens stora minnen.
Jag älskar deras mod och deras höga sinnen,
då Nordens son ej än tog andras seder an
och njöt, vad jorden gav, och tålte som en man.*

Ur *Svea*, av Esaias Tegnér

Lo imposible sólo tarda un poco más

(H.I.J.O.S.)

AUGUSTI 1975

Oberá, Misiones, Argentina

De gamla dör i augusti. Sedan blommar lapachoträdet och våren är här. Under vintern har kolonins helbrägdagörare Astrid ordinerat malörtsbrännvin och beska droppar, men kräftans klor sitter djupt i Eugenia Kempe. Hennes syskon Arturo och Luisa, samt hennes barn och barnbarn, har länge försökt bensa bort sjukdomen, driva bort den genom högläsning, och endast motvilligt besökte hon en specialistläkare i provinshuvudstaden Posadas som ett sista halleluja – man ville så gärna höra henne spela psalmer på orgeln ännu en jul. Men det var för sent. På småtimmarna den här bitande kalla natten ger njurarna upp, så när yngsta dottern Signe kommer över för att laga frukost är det ingen som svarar.

Mamá, hörs ropet i chacran.

Mamá! ekar det alltmer desperat när bara de gulputsade väggarna svarar.

Samtidigt, i baksätet på en bil som bara är några timmar från att nå sitt mål, slumrar Rodolfo. Hela vägen från Buenos Aires har hans mor Graciela kört, snart hundra mil, hon som dessutom underhållit pojken i två dygn, ett busfrö som om en månad fyller fem år, vilket han stolt har påpekat för varje servitris och bensinstationsanställd de mött på resan, trots att Graciela sagt att han inte ska prata med främlingar. I Rodolfos värld är det otänkbart att inte meddela varje levande varelse,

inklusive herrelösa katter, att han är på väg att bli stor, en månad är fyra veckor, säger han till folk, och en vecka är sju dagar, det blir – han har vaknat nu och räknar på handen i baksätet – fyrtio dagar. När de passerar byn Azara är han utsvulten.

Vi får mat när vi är framme, okej? säger hon som vilken mamma som helst, vi har inte tid att stanna, några timmar till bara.

Fort åker de, så fort det går i en eländig Peugeot 404 med träsigt kylaggregat och kisspauser varje timme, och från baksätet ser Rodolfo sin mammas hår virvla runt som en brinnande buske i dagbräckningen.

Mamá, jag är kissnödig.

Graciela hör inte.

Mamá! Jag måste kissa!

Hon vänder sig om, bromsar och stannar bilen, bra, inga andra fordon eller människor, och nu kissar han vid vägkan-ten, proklamerar: Jag är så hungrig att jag skulle kunna äta en hel ko.

Skynda dig nu, Rodo.

Jag ska!

Förresten är det tjugoåtta dagar.

Vad då?

Kissa klart nu!

Att mamma varit extra retlig den senaste tiden vet han, men så har han också tjatat om sin födelsedag. Det är hans fel, det känner han på sig. Sicksack har de färdats genom industri-områden som övergått i låglänta gräsfält med betande kor, landskap som till slut i Misiones skiftat till kuperade skogar, mest småvägar för att undvika vägspärrar, i hundra mil har de rest för att ta ett sista farväl av Eugenia, hennes mormors syster, hålla fast vid repet till det gamla landet, hålla det vid vigör, stärka det för Rodolfos skull, som hon sa till honom när

han frågade varför de plötsligt måste resa norrut för att hälsa på en uråldrig släkting som han inte ens kommer ihåg.

Två dagar i rad har Graciela vaknat stel som en tusensköna vid soluppgången, sträckt på sig, tagit några klunkar vatten innan bilen rosslat igång med Rodolfo dåsande i baksätet, lilla gubben som varit så duktig och inte klagat för mycket, trots att de lämnade hemmet så hastigt att han knappt hann säga adjö till pappa.

Sov du lilla videung, har hon nynn timer i bilen i gryningarna, visan hon lärt sig på svenska av sin mormor Luisa, för att han en stund till ska få vistas i drömmarnas värld. Han sover fortfarande när de passerar Apóstoles och bara har drygt en timme kvar till repet, tryggheten och den röda jorden. Att Eugenia går bort samtidigt som de kör in i Misiones vet de inte. De vet inte heller – det vet än så länge bara de torterade och deras torterare – att de stygga under natten har rensat ogräs och att i just detta nu, ynka tre mil nordväst i sektor 232 av Posadas, ligger fyra personer bakbundna i en källare i *Escuelita de mudos*, som trots namnet inte är en skola för de stumma, inte ens en skola.

*

Den här kylslagna morgonen sitter Luisa i sin gungstol på verandan och stickar en mössa till sitt barnbarnsbarn Rodolfo. Det är långt mellan Oberá och Buenos Aires och de ses inte ofta, så hon vet inte hur stor han har blivit. Det får bli en mössa och inte en tröja; hon vill inte att hennes barnbarnsbarn ska frysa öronen av sig när de äntligen kommer.

Eftersom det regnat under natten är grusvägarna fortfarande en roströd sörja och medan hon glori ut på lervällingen på gårdsplanen begrundar hon majsplantorna som tappert försökt stå i givakt, men som brutna bugar framför lapachoträdet,

det som ska blomma så vackert snart, en explosion av magenta. Fresiabården har redan brusat upp i gulvita, doftande klockor och skära stockrosor spretar i rabatten.

Nu ringer telefonen som hänger på väggen i hallen. Den installerades för bara några år sedan, just efter att elen dragits in; fortfarande kan hon bli skrämmd av alla nya ljud och ljus som når dem i stugan under dygnets annars mörka timmar. Av princip svär inte Luisa, men om morgnarna, speciellt om det är lågtryck, händer det att en liten svordom ändå sipprar ut. Men det kan ju vara Graciela, något problem med bilen, så hon häver sig med besvär upp från gungstolen.

Nej, men kära nån, säger Luisa.

I andra änden meddelar hennes systerdotter Signe att det väntade har inträffat, att det till slut är över, korstecken och amen. Luisa framför sina kondoleanser medan hon stirrar ut mot det slokande majsältet, säger att hon snart är där, hon ska bara väcka Arturo, solen skiner nu, vägarna torkar snabbt, stackars tös, det här klarar vi, jag ringer alla, säger hon innan hon lägger på och börjar förberedelserna inför jordfästningen som ska ske senare samma dag.

I hallen blir hon stående framför de inramade fotografierna på väggen. Hon letar efter ett på Eugenia som kan ställas vid kistan, men smutsiga glasögon tvingar henne att trycka sig så nära att näsan snuddar vid Gustaf VI Adolf och kungafamiljen innan den sveper över ett på den forne kungens bror, prins Wilhelm, där han skakar hand med en stolt Arturo; näsan drar sig vidare över Evita och Juan Domingo Perón, eller Söndagsjohan som han kallas här, och slutligen över familjeporträtten, som inte är många, mest kusinbarn från andra sidan världen. Men ett från den gamla tiden har de kvar, ett litet naggat och sepiafärgat, där de står framför en timmerstuga med snötäckta berg i bakgrunden. Laxforsen, december 1909, står det i nedre hörnet. Eugenia var fjorton då, så söt och

rakryggad, Luisa och Arturo nästan tio. Ingen ler, det gjorde man inte på den tidens fotografier, dessutom var det en dag som spjälkade alla deras livsöden.

Där: näsan hittar fotografiet på deras leende storasyster med den näpna Graciela på hennes dop. Luisa tar ner porträttet, spottar på glasramen och putsar med armbågen, mumlar, jaha ja, då var vi två kvar.

Det är de gamla och svaga som dör i augusti. Sedan blommar lapachoträdet och livet föds på nytt.

*

Den lilla Peugeot 404:an puttrar förbi vattentornet i Cerro Azul samtidigt som Rodolfo snyftar och gnyr.

Mamma, jag är hungrig och jag fryser.

Snart är vi framme, min lilla himmel.

Ända sedan Rosario har de varit tvungna att ha fönsterna öppna på grund av ett fel på värmeaggregatet som gör att rök smiter in genom instrumentbrädet. Bara hon når fram så kan Arturo laga det, det är hon säker på. Allt som är mekaniskt kan Arturo fixa, hans fingrar är som kompassnålar mot det skeva och brutna. När hon var liten reparerade han hennes cykel efter varje vurma; han ombesörjde traktorn, sin och andras, Yuhansons svärsons racerbil, ja, alla stadens bilar har vid något tillfälle rullat ut ur hans verkstad mer finkalibrerade än de rullade in. Till och med när Luisa och han hade skaffat en begagnad teve och bilden frusit fast skruvade han av baksidan och bad om verktygslådan som en kirurg ber om en peang. En timme senare var buken på teven tom och ett hundratal delar låg utströdda på mattan i vardagsrummet; han blåste och bankade, vände hit och dit på möjanger och kolvar, för att en halvtimme senare sätta tillbaka allt, gånga på bakstycket och meddela att Carlos Reutemann kunde fortsätta loppet

utan depåavbrott. Teven är deras enda lyx. Mest för boxningen och den halsbrytande racerföraren Reutemanns bravader. Den och telefonen, som de på grund av Rodolfo kände sig nödgade att installera för sina surt förvärvade slantar. Visserligen får de sedan några år tillbaka en liten pension från sitt gamla hemland – tvåhundra kronor i månaden var – som tillsammans med inkomsterna från yerban och garaget ofta räcker.

Här, ta min tröja, säger Graciela.

Knappt trettio kilometer kvar till Oberá anger skylten utanför Leandro. N. Alem, och nu skiftar landskapet karaktär, nu böljar det fram, ondulerande kullar med yerbatråd på ömse sidor av vägen, kala och stumma träd efter skörden, som skrämde vittnen bland de blånande kullarna. Och det börjar regna.

Jävlar, nu funkar inte vindrutetorkarna.

*

Efter regn kommer solsken, vilket är tur eftersom det torkar upp lervägarna. Framåt niotiden har budet gått ut till de flesta, och Arturo beger sig med traktorn till Eugenias jordlott på andra sidan stan. Den dödas kossor måste mjölkas och de unga hästarna utfodras så att inte också de biter i gräset. Han tittar också till hennes präktiga teodlingar med saftiga blommor som är fulla av bin, arbetsbin som dansar för sig själva i den bistra vinden. Innan han åker vidare till Eugenias chacra tar han vägen förbi civilregistret för att anmäla dödsfallet.

När han anländer har Luisa redan gjort sig hemmastadd på likvakan och omfamnat Eugenias tre barn, tolv barnbarn, styvbarn- och barnbarn som alla bor inom en timme med bil, beroende på väderlek. Kistan har levererats och placerats på två bänkar mitt i rummet. Luisa hjälper till med svepningen.

Eugenias kalla panna pussas, hennes ådriga händer är ständigt i någons.

Vid halvtiotiden kommer prästen. Den sista välsignelsen borde ha getts igår, när hon fortfarande levde, men regnet gjorde det omöjligt, och man visste ju inte, även om man anade. Så nu sitter de här: släkt, grannar, vänner och en präst. Huset är fullt och det ekar inte längre.

Graciela? frågar Luisa viskande sin bror. Hon hade inte kommit när du åkte?

Arturo skakar på huvudet.

Eugenias läppar baddas med det heliga vinet och under liksvepningen är hon klädd i sina finaste söndagskläder, en urblekt klänning sydd i slutet av fyrtiotalet inför hennes andra bröllop. Otroligt, tycker de närvarande och nickar till varandra, att hon fortfarande, nästan trettio år senare, kan ha samma klänning. Det sjungs svenska psalmer, några håller kortare tal på spanska så att alla ska förstå, och man konverserar om maten som en av döttrarna gjort, att den skulle Eugenia ha gillat, hon som älskade kåldolmar och frikadeller.

Prästen läser utgångsbönen och locket läggs på. Kistan bärs ut av Eugenias styvsöner och hivas upp på en pickup. Kvar i huset är Luisa som städar tillsammans med några av döttrarna och barnbarnen. Resterna av det som förtärts under förmiddagen slängs i plastpåsar som även de langas upp på pickupen. Döden måste städas bort. I likbilen basunerar radiorösten på Radio Nacional ut att under natten har militären fortsatt att rensa ogräs i Tucumánprovinsen, fyra tussar som höll stånd i ett uthus i västra delen. Man vill inte höra mer död och byter kanal.

Processionen, som ska till kyrkan tre kilometer bort, rör sig långsamt utmed den lilla vägen in mot staden. Två smala band av röd lera som kramar en grässträng i mitten. Vägen krokas sig än hit än dit med skogen som stadig följeslagare

till höger och vänster, förbi plötsliga tunnelmynningar av stigar i det grönskande, ner- och uppförsbackar, fram på små träbroar över porlande bäckar, ända till dess att hjulspåren vidgas och gräset försvinner på Avenida Sarmiento. Folk kikar ut ur sina köksfönster, gör korstecknet och blundar i respekt. Gendarmerna som står utplacerade framför banken och de lokala myndighetskontoren rör varken min eller muskel.

Luften i kyrkan är kall och fuktig. Prästen, som åkt i förväg, väntar vid koret medan bänkraderna fylls på. Många ur kolonin är här, uppklädda i strama blå kostymer och mörka klänningar, stora som små, och alla sitter de med spåda blomkvastar i händerna. Inredningen i kyrkorummet är helt i cederträ, från altaret och predikstolen, bänkraderna, upp till orgelläktaren. Vid stora tillställningar, som på sjuksyster Ingrid's begravning några månader tidigare, öppnas en vikvägg så att församlingssalen med biblioteket kan utnyttjas. Idag behövs det inte, men det har ju också regnat. På läktaren finns en stor tramporgel. Där sitter fru Gullheim med sina pekpinnar till fingrar och blickar barskt ut över glasögonskalmarna; fru Gullheim som inte bara spelade fyrhänt piano med Eugenia varje söndag utan också var en god, trofast vän genom deras respektive män, tyskar båda två.

Prästen sneglar på sin klocka. Om en kvart ska han vara på Instituto Carlos Linneo i grannhuset för en kortare föreläsning för sistaårsstudenterna, men det går ju inte nu. Döden kommer alltid i första rummet. Psalmer sjungs och välsignelser ges. Sedan lyfter styvsöner upp kistan igen och bär ut den till pickupen. Kortegen beger sig till den öppna graven på Cementerio Sueco ytterligare två kilometer bort. Kistan sänks ner och de sörjande kastar tre nävar jord. Graven skyfflas igen och över den tänds en mängd ljus, trots att solen nu strålar, men man måste hålla el Lobizón, den sjunde sonen till den elake Taú och den vackra Keraná, stången.

När jordfästningen är över vandrar man över till det närbelägna föreningshuset i Villa Svea. Ett tråg empanadas bärs in som dottern Signe i all hast gjort under morgonen. Vinflaskor öppnas. Prästen skålar och håller ett spontant tal, liksom Arturo efter att Luisa föst fram honom, om hur hans storasyster alltid satte sin familj först, hur det sannerligen inte varit lätt, men vilket liv hon haft, plattityder som hade passat på nästan vem som helst. Arturo är ingen talare, men han nämner med eftertryck tacksamheten han och hans syster kände när de tilläts att bygga sin stuga på en avstyckningstomt till Eugenias förste mans ägor, amen.

Medan Luisa dukar fram kaffet småpratar Arturo med några äldre män i föreningshuset, de skålar försynt i konjak och räknar sina synder. Trots hennes ålder och hennes knän är det ingen i kolonin som kan arbeta lika geschwint som Luisa. Hon nickar till Arturo och han nickar tillbaka, sveper det stärkta kaffet och ursäktar sig, reser sig, tackar prästen och tar släktingar i hand, kindpussar, vad kan man göra, Gud ger och Gud tar, det var för hennes bästa, ja, de sista åren var tunga, självklart ses vi på kyrkkaffet nästa söndag, ta hand om er, och så vidare, tills Luisa och Arturo påbörjar den långa vandringen hem på den smala grässträngen genom den röda jorden, för de känner på sig att Graciela och pojken kommit och att de nog måste vara utsvultna.

*

Bilen skorrar äntligen upp till gammelmormor Luisas och Arturos röda lilla stuga med vita knutar på kullen vid bäcken. En liten stuga som ser ut att kunna stå på en kulle i Hälsingland eller var som helst i Sveriges glesbygd, om det inte vore för palmträdet och de andra exotiska växterna. Här har de bott tillsammans nästan hela livet eftersom båda haft otur

och förlorat trolovade och aldrig funnit någon annan. Detta förklarar Graciela för sin son, som inte förstår vad trolovad betyder, men hans mor säger bara att Luisa någon gång blev gravid och Arturo blev den som stannade, att de alltid sagt att familjen är det riktiga repet, och så är det med det, avslutar hon innan hon parkerar mellan traktorn och lapachoträdet och rinner ut ur bilen som ett löskokt ägg.

Rodolfos hunger och trötthet under bilfärden försvann när de styrde upp mot gården, eller chacran, som de kallar den här. Han störtar ut och ropar efter gammelmormor, Arturo och grodorna, hans vänner, men ingen svarar, så Rodolfo rusar ner mot ån och kastar sig på magen, näsan djupt inne i ett buskage; han letar efter grodor, sina och nya. Graciela går in i köket och finner till sin besvikelse att inga grytor sjuder. Potatisar och lökar ligger oskalade på köksbordet. I det skrala skafferiet hittar hon en burk bönor, men inga tändstickor till spisen och ingen ved heller. Rodolfo springer triumferande uppför slänten till stugan. I sin hand har han tre grodor till sin samling. Titta mamma! Han öppnar en liten plastlåda fylld med gräs och mossor och visar grodorna. Graciela böjer sig fram mot honom: Nu måste du göra hål i locket, förstår du, så att de får syre.

Han tittar oförstående på henne.

Luft, svarar hon. Så att de kan andas.

Senaste gången Rodolfo kom hit var för drygt ett år sedan, just efter Söndagsjohans död då landssorg rådde. Överallt den lille ljushåriga pojken gick skämdes han bort, inte bara av Luisa och Arturo, utan även av folk i stan som gav honom karameller och klapp på huvudet. Han jagade hönorna i trädgården, klättrade i träd och gjorde Luisa yr i huvudet med sina frågor om allt mellan himmel och jord. Han minns inte mycket förstås, mest grodorna som han gav namn och bestämt gör gällande är samma nu ett år senare. När han träffade Eugenia

då grät hon, och kunde inte sluta att nypa honom i kinderna och svamla på svenska: Rodolfo, Rodolfo, du är vår Rudolf upp i dagen!

Det var första (och som det visade sig sista) gången de träffades. Graciela fick förklara för honom att Rudolf var den svenska versionen av hans namn, att det hade varit en släkting, en bror till Eugenia, gammelmormor Luisa och Arturo, en pojke som dog ung, vilket tyvärr många gjorde förr i tiden.

Kommer jag också dö ung? hade Rodolfo frågat, enligt en treårings logik, och alla hade ropat nej, men lilla tokiga pojk, du kommer inte dö, du kommer bli president och skapa ordning i det här landet.

Pang, pang! Rodolfo sköt med sina fingrar.

Nej, inte så, älskling.

*

Rodolfo springer ner till ån igen och nu ropar hans mamma att han måste ta det försiktigt vid bäcken, trots att den inte är mer än en tvärhand djup och vattnet bara strilar fram.

¡Si, mamá!

Han tycker hon är fånig. Det är hon, det är de flesta mammor i de flesta tider. Men det är inte vattnet hon är rädd för, det är distansen och att hon inte kan se repet dem emellan; hon är rädd för att hennes älskade son är utom synhåll och har på sig sin ryggsäck för grodfångstens skull.

Märkligt, mumlar Graciela när hon släntrat ner till bäcken, Luisa och Arturo visste ju att vi skulle komma ungefär vid den här tiden, varför är de inte hemma?

Har de tagit dem?

Vilka »de«, Fito?

De stygga, mamma.